

Zbigniew Grzywna*

Siły Zbrojne dla pokoju i ich logistyka

Wprowadzenie

Według ocen specjalistów, dotyczących między innymi analizy obecnej sytuacji na Ukrainie, groźba wybuchu globalnego konfliktu w Europie i na świecie wydaje się mało prawdopodobna. Istnieje jednak potencjalne ryzyko powstania zagrożeń lokalnych, które mogą mieć negatywne konsekwencje dla bezpieczeństwa społecznego Polski oraz państw członkowskich Unii Europejskiej. Aby mówić o prawidłowym i racjonalnym działaniu Sił Zbrojnych RP dla bezpieczeństwa i pokoju w dynamicznie zmieniających się warunkach, warto wspomnieć o logistyce. Pomimo oddalenia się tradycyjnych zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa, pojawiają się nowe, prawdopodobnie bardziej zdradliwe wyzwania, które nie mają jednak militarnego charakteru. Jak wynika z analizy sytuacji międzynarodowej, celem ataku nie jest już terytorium państwa, ale jego struktura, status jego społeczeństwa, funkcjonowanie instytucji, dobrobyt jego mieszkańców, dobra kultury i sztuki, budowle i budynki użyteczności publicznej itd.

Poniższy artykuł stanowi przyczynek do dyskusji, a jednocześnie próbę wielowymiarowego zobrazowania nieco innego obrazu polskiej armii niezbędnej dla utrzymania pokoju, a także sygnalnych obszarów działania logistyki dla jego wsparcia.

Dla wypełnienia przedstawionych celów niniejszego opracowania należy wskazać zadania realizowane przez podmioty systemu bezpieczeństwa, w tym Siły Zbrojne RP. Są to:

- planowanie i organizacja działań;
- monitorowanie zagrożeń;
- ostrzeżenie i alarmowanie;

* Pułkownik docent doktor, Wydział Nauk o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

- ratowanie ludzi, zwierząt, mienia;
- ewakuacja;
- zwalczanie pożarów, powodzi i innych zagrożeń;
- zapewnienie schronienia i zaopatrzenia poszkodowanym;
- doraźne przywracanie działania służb użyteczności publicznej;
- odkażanie, likwidacja skażeń i zakażeń i wiele innych.

System, który omawia się w tekście, jest zorganizowany w taki sposób, aby spełniał warunki stałego funkcjonowania na etapie zwanym stanem permanentnego czuwania i doraźnego reagowania w czasie sytuacji kryzysowych, mogących wywołać stan zagrożenia dla bezpieczeństwa i pokoju¹. Poszczególne podmioty wspomnianego systemu wykonują rutynowe codzienne czynności w zależności od ich podstawowej funkcji. Instytucje te według ustawowego zakresu działań zostały podzielone na ratujące ludzi, mienie i środowisko, zajmujące się likwidacją bezpośrednich skutków nagłych zdarzeń i inne specjalizujące się w wybranym przez siebie lub narzuconym obszarze oddziaływań. Istotnym elementem na tym etapie jest właściwy monitoring zagrożeń, zapobieganie i przeciwdziałanie możliwym zagrożeniom, a w ślad za wymienionymi działaniami należy wskazać czynności logistyki, która te działania całkowicie zabezpiecza. Problem badawczy, który powiązany jest ściśle z tematem, brzmi: jak wyprofilować strukturę i zadania sił zbrojnych, aby zaspokoić potrzeby społeczeństwa podczas różnego rodzaju zagrożeń. Autor traktuje swoją analizę jako głos w dyskusji i dokonuje próby pokazania rozstrzygnięć, prezentuje, co już zrobiono i co jeszcze należy zrobić w przedmiotowym zakresie.

Siły zbrojne z założenia służą utrzymaniu pokoju, zadania wojenne bowiem odeszły na dalszy plan, na czoło zaś wysunęły się sytuacje o charakterze niemilitarnym. Autor ogólnie charakteryzuje siły zbrojne jako element systemu bezpieczeństwa odpowiedzialny za pokój, wykorzystujący wszelkie siły i środki do realizacji określonych zadań, w czym niezbędna okazuje się logistyka. Cele działania systemu bezpieczeństwa powszechnego będą pokrywać się z tymi, które określają funkcjonowanie systemu ochrony ludności, czyli pokoju. Należy więc do nich zaliczyć:

- ochronę ludności, dóbr, środowiska przed skutkami klęsk żywiołowych, awarii technicznych i innych zagrożeń oraz niebezpieczeństw spowodowanych działaniem sił natury lub człowieka;
- przewyżczanie następstw zagrożeń;
- zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania².

Kolejnym obszarem odpowiedzialności Sił Zbrojnych RP dla bezpieczeństwa i pokoju jest przygotowanie do reagowania podczas zagrożenia niosącego znamiona kryzysu, czyli etap funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego³. Jest to etap reagowania po wystąpieniu zagrożeń, których rodzaj i zasięg doprowadziły do sytuacji kryzysowej. Podmioty systemu bezpieczeństwa powszechnego będą realizowały swoje zadania podczas sytuacji zwanej kryzysową, jak i w czasie wojny. Podmioty

¹ W. Kitler, A. Skrabacz, *Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa – Materiały z seminarium przeprowadzonego w dniu 9.04.2003 r. na Wydziale Strategiczno-Obronnym*, Warszawa 2003, s. 22.

² W. Kitler, *Obrona cywilna (niemilitarna) w Polsce*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Departament Wychowania i Promocji Obronności, Warszawa 2002, s. 114.

³ *Ibidem*, s. 110.

tego systemu realizują funkcje wewnętrzne – służące zapewnieniu trwania całego systemu, oraz funkcje zewnętrzne – pokazujące misję zasadniczą systemu i pozwalające wyróżnić go od innych systemów. W rozważaniach poświęconych problemom bezpieczeństwa często używanym terminem jest zagrożenie pokoju czy bezpieczeństwa. Zadaniem polityki i systemu obronnego państwa jest przeciwdziałanie polityczno-militarnym zagrożeniom, w tym przede wszystkim obrona terytorium Polski przed ewentualną agresją zbrojną oraz zapewnienie nienaruszalności granic, ochrona organów państwowych i instytucji publicznych oraz zapewnienie możliwości ich ciągłego funkcjonowania, ochrona ludności oraz zapewnienie jej warunków przetrwania w sytuacji kryzysu lub konfliktu. System obronny odpowiedzialny jest za wykrywanie zagrożeń, kierowanie przygotowaniem obronnym w czasie pokoju, reagowanie na zagrożenia kryzysowe, obronę państwa i udział we wspólnej sojuszniczej obronie zgodnie z art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego. W ramach przygotowań obronnych organy administracji publicznej, siły zbrojne oraz określone przedsiębiorcy uczestniczą w procesie planowania obronnego obejmującego planowanie operacyjne i programowanie obronne. Ze strategii bezpieczeństwa wynika wielkość, organizacja i wyposażenie sił zbrojnych, które z założenia będą stale dostosowywane do potrzeb obronnych, konieczności wypełniania zobowiązań sojuszniczych i międzynarodowych oraz możliwości społeczno-ekonomicznych państwa. Ze względu na ewolucję charakteru zagrożeń bezpieczeństwa statyczne siły zbrojne, mające na celu obronę terytorialną będą stopniowo zastępowane przez nowoczesne, mobilne, wysoce wyspecjalizowane jednostki. Różnorodność nowych zagrożeń, a także wysoka możliwość przerodzenia się ich w zagrożenie bezpieczeństwa państwa, powoduje, że każdemu z nich należy poświęcić uwagę, stąd konieczność rozwoju współpracy sił zbrojnych ze strukturami cywilnymi w zakresie reagowania na zagrożenia pozamilitarne oraz podejmowania operacji ratowniczych czy antyterrorystycznych w kraju i poza jego granicami.

Przy analizie kwestii bezpieczeństwa należy brać pod uwagę wiele czynników wynikających z realizacyjno-prawnych aspektów. Istnieje bowiem cały pakiet ustaw, rozporządzeń, zarządzeń, wynikających z Konstytucji oraz Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, mających pomóc w opracowaniu modelu zarządzania. Bezpieczeństwo może przejawiać się w różnych formach. W literaturze i ustawodawstwie można znaleźć określenia dotyczące bezpieczeństwa ekologicznego, socjalnego, energetycznego, fizycznego, psychicznego, sanitarnego, finansowego, technicznego itp. Celem artykułu jest omówienie niektórych aspektów bezpieczeństwa, przedstawienie wybranych podmiotów, służb, sił oraz środków przy ich realizacji oraz przykłady systemowych rozwiązań dotyczących bezpieczeństwa w naszym kraju przyjętych ze strategii Paktu Północnoatlantyckiego NATO czy Unii Europejskiej.

Zadania dla Polski i Sił Zbrojnych w budowie pokoju

W październiku 2003 roku Komisja Europejska powołała spośród członków Parlamentu Europejskiego przedstawicieli przemysłu, instytucji badawczych i organizacji międzynarodowych. Ich zadaniem (pod przewodnictwem komisarzy unijnych) było opracowanie zasad i priorytetów Europejskiego Programu Badań nad Bezpieczeństwem (ESRP – European Security Research Programme). Stwierdzono, że Europa

musi zwiększyć i zintegrować wysiłki, rozwijając skuteczne uregulowania instytucjonalne oraz nakłaniając różne krajowe i międzynarodowe podmioty do współpracy i koordynacji działań, aby uniknąć powielania czynności. Badania nad bezpieczeństwem na poziomie unijnym czy globalnym powinny skoncentrować się na działaniach, które w porównaniu z działaniami krajowymi osiągną wyraźną wartość dodaną i w konsekwencji wzmocnią konkurencyjność europejskiego bezpieczeństwa⁴.

W wytycznych podanych przez Komisję Europejską zalecano przeznaczenie co najmniej 1 miliarda euro rocznie, z możliwością stopniowego zwiększania, na działania związane z obszarem bezpieczeństwa. Podstawą przyjętego we wrześniu 2004 r. komunikatu Komisji był raport *Security Research: The next Steps*. Równocześnie uruchomiono dwuletni program PASR – Preparatory Action on Security Research (UE przeznaczyła na ten cel 65 mln euro. Środki finansowe łącznie z wkładem podmiotów uczestniczących w projektach wyniosły około 300 milionów euro). Wyróżniono w nim pięć obszarów:

- informacja i ocena sytuacji;
- ochrona systemów sieciowych;
- ochrona przed terroryzmem;
- zarządzanie kryzysowe;
- interoperacyjność i kontrola systemów łączności.

Europejskie Forum Badań nad Bezpieczeństwem i Innowacyjnością (ESRIF) powstało we wrześniu 2007 roku jako inicjatywa Komisji Europejskiej i 27 państw Wspólnoty. 65 członków Forum wspieranych przez ponad 600 ekspertów w grudniu 2009 roku zakończyło pracę nad raportem dotyczącym zagadnień z dziedziny ochrony ludności w Unii Europejskiej w perspektywie do roku 2030. W raporcie tym wymieniono obszary wymagające dalszych działań, do których włączono siły zbrojne. Należy do nich:

- wzmocnienie możliwości przewyższania kryzysów przez społeczeństwo;
- poprawa zdolności do współpracy transgranicznej oraz współpracy i koordynacji w zarządzaniu kryzysowym;
- poprawa komunikacji pomiędzy różnymi służbami reagowania na kryzys a społeczeństwem i mediami;
- intensyfikacja ilości szkoleń, ćwiczeń oraz wymiany doświadczeń⁵.

Realizacja Strategii Lizbońskiej służy założeniom programów ramowych, przyjęto, że aby stać się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką opartą na wiedzy, Europa musi zwiększyć swoje wysiłki badawcze do 3% PKB UE oraz wykorzystywać swoje możliwości w tej dziedzinie, przekształcając wyniki badań w nowe produkty, procesy i usługi. Na lata 2007–2013 przeznaczono na ten cel ponad 72 miliardy euro. Zrealizowany program składał się z czterech elementów szczegółowych, odpowiadających czterem głównym celom polityki UE w dziedzinie badań: współpraca, pomysły, ludzie, możliwości. Zgodnie z wytycznymi Siły Zbrojne RP oraz instytucje z nimi współpracujące będą w założeniu nadal prowadzić badania nad bezpieczeństwem, które mają się koncentrować na wielu obszarach.

⁴ „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej” z 23 czerwca 2005 r., 2006/C 133 E/02; P6_TA(2005)0259.

⁵ Rezolucja legislacyjna Parlamentu Europejskiego z dnia 22 kwietnia 2009 r. w sprawie sieci ostrzegania o zagrożeniach dla infrastruktury krytycznej (CIWIN), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (2010 C 184 E/174).

Zmiany w środowisku bezpieczeństwa Europy i na świecie spowodowały mniejsze prawdopodobieństwo wystąpienia konfliktów o charakterze militarnym. Nie wyeliminowano jednak możliwości wystąpienia zagrożeń pozamilitarnych. Ich znaczenie, zasięg oraz rodzaj wykazują tendencje rosnące, przybierając różne kształty: regionalny czy nawet kontynentalny. Do najgroźniejszych form tego rodzaju zagrożeń można zaliczyć: terroryzm, proliferację broni masowego rażenia oraz innych materiałów niebezpiecznych, zorganizowaną przestępczość międzynarodową i masowe migracje transgraniczne ludności.

Wymienione, a także inne, nieznanne dziś zagrożenia, naruszają poczucie bezpieczeństwa, stanowiąc we współczesnym świecie poważne źródło destabilizacji. Świadczą o tym wydarzenia ostatnich lat, które spowodowały, że terroryzm obecnie jest postrzegany jako najbardziej niebezpieczna i jednocześnie prawdopodobna forma zagrożenia. Poważnym wyzwaniem dla rządów państw i organizacji międzynarodowych jest jego likwidacja. Aktywny udział Polski w koalicji antyterrorystycznej oraz zaangażowanie się w operacje prowadzone przez Sojusz Północnoatlantycki i Unię Europejską mogą być przyczyną wzrostu zagrożenia atakami również w naszym kraju. Dlatego bardzo ważne jest zaangażowanie wszystkich struktur i agencji państwowych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, w tym również wydzielanych sił i środków resortu obrony narodowej.

Uwzględniając fakt, że zagrożenia pozamilitarne, z zagrożeniami terrorystycznymi włącznie, w coraz większym stopniu mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo i rozwój Rzeczypospolitej Polskiej, celowe jest dokonanie analizy zagrożeń w kontekście użycia wydzielonych sił i środków Policji, Państwowej Straży Pożarnej, Sił Zbrojnych oraz innych podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo kraju, przeciwdziałanie zagrożeniom, a także likwidację skutków ich wystąpienia. Należy jednak podkreślić, że w obecnych i przewidywalnych uwarunkowaniach zbiór sklasyfikowanych zagrożeń kryzysowych dla bezpieczeństwa państwa będzie zawsze zbiorem otwartym. Ponadto w ocenie długoterminowej, przy rozpatrywaniu zagrożeń o charakterze pozamilitarnym, należy uwzględnić, że często nie będzie widoczny i znany obiekt (podmiot) oddziaływania prowadzący określone działania (terroryzm, zorganizowana przestępczość), a cechą wspólną tych zjawisk jest i będzie ich wzajemne przenikanie się, czego nie można jednoznacznie zdefiniować według obowiązujących pojęć.

Członkostwo Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim ustabilizowało bezpieczeństwo naszego kraju. Jednocześnie pojawiły się nowe wyzwania z obszaru reagowania na sytuacje kryzysowe spowodowane przyczynami pozamilitarnymi, z zagrożeniami terrorystycznymi włącznie. W związku z ciągłą identyfikacją nowych zagrożeń mogących mieć wpływ na rozwój sytuacji kryzysowej w państwie oraz możliwością zaangażowania w ich rozwiązywanie wydzielonych pododdziałów i oddziałów, między innymi Wojsk Lądowych, niezbędne jest właściwe sklasyfikowanie zagrożeń, w których żołnierze mogą nieść pomoc, a także uczestniczyć w likwidacji skutków powstałych w związku z zaistniałą sytuacją kryzysową. Zdaniem naukowców zajmujących się problemem bezpieczeństwa wewnętrznego, aby zbadać bliższą oraz dalszą przyszłość, a co za tym idzie: możliwe do wystąpienia zagrożenia, należałoby użyć kilku z podstawowych metod studiów nad przyszłością, takich jak:

- metoda scenariuszy,
- analiza strukturalna,

- analiza morfologiczna,
- metoda delficka,
- drzewo ważności.

Przedstawione metody mogą posłużyć do badań nie tylko z obszaru zagrożeń niemilitarnych, ale ogólnie zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego. Współczesne kraje oraz każdy region czy województwo w wyniku ogromnego postępu musi przygotować się do przeciwdziałania zagrożeniom, aby jednak w tej konfrontacji dobrze wypaść, to trzeba dobrze poznać swojego „przeciwnika, rywala czy zagrożenie”.

Sytuacje kryzysowe zagrożeniem dla pokoju

Mając powyższe na uwadze, można wyróżnić grupy zagrożeń mogących w szybkim tempie doprowadzić do powstania sytuacji kryzysowych i mieć wpływ na bezpieczeństwo oraz funkcjonowanie całego państwa lub jego poszczególnych regionów. Należą do nich: terroryzm, klęski żywiołowe, zagrożenia wywoływane przez niekorzystne zjawiska polityczne, społeczne i ekonomiczne. Siły zbrojne zgodnie z nowelizowaną ustawą o zarządzaniu kryzysowym⁶ działają między innymi w grupie zagrożeń terroryzmem, gdzie ze względu na obszar ataku można wyróżnić:

- atak terrorystyczny z powietrza;
- atak terrorystyczny na morzu;
- atak terrorystyczny na lądzie.

Ze względu na rodzaj zastosowanego środka terroru należy wskazać:

- akt terroru biologicznego;
- akt terroru chemicznego;
- akt terroru radiologicznego;
- akt terroru informatycznego.

Do grupy zagrożeń zaliczanych do klęsk żywiołowych należą:

- awarie techniczne oraz katastrofy naturalne;
- powodzie, intensywne opady atmosferyczne, zatory lodowe i roztopy;
- pożary;
- wstrząsy sejsmiczne, osuwiska ziemi i sływy błotne;
- silne wiatry;
- epidemie i plagi zwierzęce.

Wszelkie zagrożenia wywoływane przez niekorzystne zjawiska polityczne, społeczne i ekonomiczne zaszeregowano w ramach oddzielnej grupy. Przewiduje się, że do najbardziej prawdopodobnych zagrożeń tego typu należą:

- proliferacja broni masowego rażenia, przemysł materiałów niebezpiecznych, radioaktywnych oraz broni;
- niepokoje społeczne;
- masowe transgraniczne migracje ludności.

⁶ Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z 26.04.2007 Art. 3 pkt 4 b, Dz.U. z 2007 r., nr 85, poz. 716, nr 131 poz. 1076 z późn. zm.).

Powyższe, zasadnicze grupy zagrożeń należy poszerzyć o zagrożenia wynikające z występowania na obszarze naszego kraju przedmiotów wybuchowych i materiałów niebezpiecznych pozostałych po II wojnie światowej, a także faktu pokrycia obszaru Polski w trakcie działań wojennych znaczną ilością min, niewybuchów (pociski, bomby) oraz innych przedmiotów niebezpiecznych.

Siły Zbrojne, zgodnie z ustawą o zarządzaniu kryzysowym, mogą uczestniczyć w zapobieganiu i likwidacji skutków zagrożeń, w tym tych o cechach kryzysu militarnego lub niemilitarnego⁷. Zagrożenia te oraz plany działania w chwili ich wystąpienia opisane są w dokumentach planistycznych wykonywanych przez administrację poszczególnych szczebli kierowania państwem, jak i przez poszczególne szczeble dowodzenia w Siłach Zbrojnych.

W ciągu najbliższej dekady proces globalizacji oraz narastanie dysproporcji w rozwoju gospodarczym i cywilizacyjnym będą sprzyjać nasilaniu się terroryzmu, zaliczane do kategorii najpoważniejszych zagrożeń asymetrycznych. Jego ewolucja wskazuje na to, że ugrupowania terrorystyczne przyjęły nowe, dotychczas niespotykane metody działań i form organizacyjnych. Dążąc do osiągnięcia swoich celów, grupy te rozwijają koncepcję ataków na wielką skalę (terroryzm globalny), skierowanych przeciwko instytucjom międzynarodowym, państwom i ludności cywilnej.

Należy zauważyć, że coraz więcej dziedzin życia jest uzależnionych od komputerów oraz sieci teleinformatycznych. Systemy informatyczne stwarzają nowe możliwości również dla terrorystów i przestępców posługujących się nimi, dokonujących włamań do systemów, paraliżujących przepływ informacji czy fałszujących dane. Atak na systemy informatyczne sprowadza się do manipulowania, fałszowania, blokowania, zniszczenia informacji bądź systemu informacyjnego bez zmiany fizycznego stanu systemu, na który dokonywany jest atak. Działania takie powodują, że „atakowany” nie ma dostępu do informacji lub też dysponuje błędnymi danymi, które bezpośrednio wpływają na jego proces decyzyjny, a to szczególne zagrożenie dla pokoju. Dzisiejsze funkcjonowanie gospodarki w znacznym stopniu jest uzależnione od infrastruktury informatycznej. Atak informatyczny zazwyczaj jest skierowany na systemy finansowo-bankowe, energetyczne, telekomunikacyjne, hydrologiczne i ratunkowe. Ogólnodostępne sieci połączeń internetowych mogą być również wykorzystane do koordynowania akcji terrorystycznych przeprowadzanych w różnych częściach świata. Internet stwarza możliwość szybkiego komunikowania się pomiędzy członkami i grupami terrorystycznymi usytuowanymi w poszczególnych państwach, na różnych kontynentach oraz ich szkolenie bez konieczności organizowania w tym celu bezpośrednich spotkań.

Jak wynika z analizy i przedstawionego materiału do szczególnych zagrożeń dla pokoju, za które może odpowiadać człowiek, należą właśnie klęski żywiołowe, gdzie pomoc i ochrona mogą być skuteczne tylko poprzez zastosowanie nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem. W celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia może być wprowadzony stan klęski żywiołowej⁸. Ze względu

⁷ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. z 2007 r., nr 89, poz. 590 z późn. zm.

⁸ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, Dz.U. z 2002 r., nr 62, poz. 558 z późn. zm.

na obecny stan zagrożeń powodowanych oddziaływaniem sił natury, największym niebezpieczeństwem na obszarze naszego kraju są powodzie występujące w różnych porach roku, spowodowane opadami bądź roztopami, zatorami lub sztormami. Problemem są również długotrwałe susze, a ich rezultatem pożary lasów. Pożar to niekontrolowane palenie się w miejscu do tego nieprzeznaczonym. Zawsze powoduje nieodwracalne straty i zniszczenia, a także olbrzymie szkody materialne i zagrożenie dla życia.

Położenie Polski przyczynia się do tego, że warunki pogodowe kształtowane są głównie przez wilgotne masy powietrza znad Oceanu Atlantyckiego (przy cyrkulacji zachodniej) i suche, kontynentalne powietrze znad Europy Wschodniej i Azji (przy cyrkulacji wschodniej). Pogoda w takich warunkach cechuje się dużą zmiennością i występowaniem anomalii. Często następują gwałtowne zmiany temperatury powietrza, długie okresy ciepła lub chłodu, intensywne opady, burze i ulewy lub zjawiska te ze sobą połączone. Powodują one wezbranie wód w rzekach oraz zagrożenie spływającym i spiętrzającym się lodem obiektów komunikacyjnych i hydrotechnicznych, zwłaszcza jeżeli nastąpi to w krótkim okresie na dużym obszarze, czego skutkiem są powodzie. O wystąpieniu zagrożenia powodziowego decyduje szereg czynników: ilość i czas trwania opadu, intensywność, pora roku, parametry charakteryzujące zlewnię (zdolność retencyjna zlewni, czyli stopień nasiąkania gruntu, spadek terenu, procent wypełnienia zbiorników retencyjnych). Istotnym czynnikiem mającym wpływ na stan zagrożenia powodziowego jest długotrwały i intensywny opad śniegu (o intensywnych opadach śniegu mówimy wówczas, gdy przyrost grubości pokrywy śnieżnej w ciągu doby osiąga 30 cm). Gwałtownym zmianom pogody na ogół towarzyszą silne wiatry. Z analiz wynika, że w Polsce występuje zagrożenie silnymi wiatrami, a w rejonach północnych i południowych nawet trąbami powietrznymi. Huraganowe wiatry o średniej prędkości 120 km/godz. (i więcej) są zjawiskiem powstającym nagle, są bardzo trudne do przewidzenia oraz określenia miejsca ich wystąpienia. Powodują zniszczenia, poważne uszkodzenia zabudowań, sieci energetycznych i telekomunikacyjnych, drzewostanu, blokadę dróg kołowych i kolejowych, a także niosą za sobą ofiary ludzkie. Powstałe podczas silnych wiatrów zakłócenia w dopływie energii elektrycznej oraz uszkodzenia sieci telekomunikacyjnej i energetycznej w znacznym stopniu utrudniają szybką ocenę niekorzystnych zdarzeń, co wpływa na opóźnienia związane z likwidacją ich skutków, gdzie niezbędne są siły i środki do pilnej odbudowy infrastruktury.

Każda klęska żywiołowa, występująca w następstwie fali powodziowej, powiększa rozmiar szkód i powoduje dodatkowe zagrożenie zdrowia i życia: niszczy sieć kanalizacyjną, wyplukuje szamba, rozmywa wysypiska śmieci, cmentarze, oczyszczalnie ścieków. W następstwie tego procesu dochodzi do rozproszania znajdujących się w tych miejscach drobnoustrojów chorobotwórczych oraz substancji toksycznych na całym zalanym obszarze. Wraz z wodą wymyte przez falę powodziową, szkodliwe czynniki docierają do magazynów żywnościowych (składy, hurtownie, sklepy), w wyniku czego zgromadzona tam żywność ulega zakażeniu. Sieci wodociągowe ze względów epidemiologicznych stają się niezdatne do użytku, brakuje więc nieskażonej bakteriologicznie wody do picia i na potrzeby gospodarcze. Osoby przebywające na terenach objętych klęską są szczególnie narażone na choroby infekcyjne, to jest dur brzuszny, dury rzekome, salmonellozy, czerwonkę bakteryjną, tężec, wirusowe zapalenie wątroby typu A. Niebezpieczeństwo wybuchu epidemii duru brzuszego podczas klęski

żywiłowej, dzięki licznej populacji posiadającej odporność nabytą w wyniku szczepień, wydaje się stosunkowo niewielkie, niemniej jednak prawdopodobne – ze względu na możliwość załamania się odporności poszczepiennej u osób po zakażeniu pałeczkami duru. W czasie powodzi i wkrótce po niej częste są również skórne infekcje grzybicze i bakteryjne (zakażenia gronkowcowe i paciorkowcowe), nieżyty układu pokarmowego oraz górnych dróg oddechowych. Przy obniżonej odporności organizmu łatwo o zakażenia zazwyczaj niegroźnymi drobnoustrojami. W działania dezynfekcyjne wpisują się doskonale jednostki chemiczne Sił Zbrojnych, ze sprzętem specjalistycznym i całym zapleczem logistycznym.

Kolejnym zagrożeniem występującym na obszarach naszego kraju są awarie techniczne infrastruktury krytycznej, które dotyczą gwałtownego, nieprzewidzianego uszkodzenia lub zniszczenia obiektów budowlanych, urządzeń technicznych, obiektów przemysłowych i systemów komunikacyjnych. Skutki tych awarii często mogą zagrażać życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, środowisku na znacznych obszarach, a także mieniu. W Polsce, szczególnie w dużych aglomeracjach, może dojść do katastrof budowlanych. Inną grupę stanowią awarie przemysłowe, które należą do kategorii wypadków nadzwyczajnych, wyrządzających dotkliwe straty sanitarne, ekologiczne i szkody materialne. W ich wyniku mogą być uwalniane duże ilości substancji toksycznych, obejmujące szkodliwym działaniem znaczne obszary. Awarie przemysłowe mogą powodować zagrożenia pożarowe, chemiczne, biologiczne i radioaktywne, wystąpić na skutek awarii urządzeń, katastrof kolejowych, drogowych, powietrznych czy morskich, eksplozji zbiorników, cystern itp. Awarie przemysłowe mogą być również skutkiem oddziaływania czynników zewnętrznych, na przykład klęsk żywiołowych oraz błędów popełnianych przez ludzi.

Nie bez znaczenia są umiejętności reagowania wybranych jednostek Sił Zbrojnych na zagrożenie substancjami promieniotwórczymi, których okres działania i obszar rozprzestrzeniania jest większy niż innych toksycznych środków przemysłowych. Największe niebezpieczeństwo dla życia ludzkiego stanowią substancje chemiczne w postaci płynnej, ze względu na żrące i trujące działanie samego roztworu, jak również jego oparów. W zakładach przemysłowych (głównie chemicznych) dużego (ZDR) i zwiększonego ryzyka (ZZR)⁹, gromadzone są znaczne ilości produktów toksycznych oraz materiałów łatwopalnych i wybuchowych. Uszkodzenie linii technologicznej czy magazynowanych zbiorników w tych zakładach stanowi zagrożenie dla ich pracowników i okolicznych mieszkańców.

Oddziaływanie świata na pokój i zadania dla armii

Ogromne zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego stanowi posiadanie dużego arsenału broni łącznie z bronią masowego rażenia przez państwa wysokiego ryzyka, jak Korea Północna, Iran, Syria, Sudan i Libia. Kraje te od lat prowadzą konsekwentną politykę zmierzającą do ograniczenia amerykańskich i europejskich wpływów w tych regionach świata. Jednym z głównych działań sprzyjających realizacji tej polityki było pozyskanie i rozwój technologii do produkcji broni masowego rażenia. Ze względu na relatywnie niskie koszty wytwarzania i przechowywania oraz

⁹ Obecnie w Polsce wyodrębniono 193 zakłady o zwiększonym ryzyku oraz 152 zakłady o dużym ryzyku.

łatwość pozyskania technologii, państwa te weszły w posiadanie broni chemicznej już w latach 80. XX wieku. Obecnie część z nich dysponuje również bronią biologiczną. Ocenia się, że potencjalnie największe zagrożenie związane jest z programami zbrojeniowymi państw Bliskiego Wschodu (Iran, Syria). Jednocześnie należy podkreślić, że weryfikacja postanowień traktatów ograniczających rozprzestrzenianie broni masowego rażenia jest niezwykle trudna i tu mogą być wykorzystane umiejętności Sił Zbrojnych RP oraz państw koalicji.

Chęć zaistnienia grup niezadowolonych z polityki mocarstw jest wielka, więc z całą pewnością problem światowego terroryzmu będzie narastał. Aczkolwiek nie ma do tej pory bezpośrednich dowodów na wspieranie tego typu aktów przez państwa stanowiące zagrożenie dla stabilizacji międzynarodowej. Istnieje jednak ryzyko, że broń chemiczna i biologiczna, materiały niebezpieczne i radioaktywne mogą przedostawać się do radykalnych reżimów, organizacji oraz grup terrorystycznych.

Ze względu na położenie geopolityczne oraz sytuację polityczno-wojskową w krajach sąsiadujących, Polska jest wykorzystywana jako obszar tranzytowy (rzadziej docelowy) do przetrzutu materiałów niebezpiecznych pomiędzy wschodem i zachodem Europy, ocenia się, że szczególną uwagę należy zwrócić na przejścia graniczne drogowe i kolejowe, gdzie duże natężenie ruchu utrudnia wnikliwą kontrolę i może sprzyjać przemytowi¹⁰. W przypadku granicy wschodniej czynnikiem dodatkowo to ułatwiającym jest skorumpowanie oraz demoralizacja służb celnych i granicznych Rosji, Białorusi i Ukrainy.

Granice morskie stwarzają możliwości do nielegalnego przetrzutu dużych ilości ładunków, pozwalających na ukrycie broni, materiałów wybuchowych itp. Z uwagi na gabaryty statków bardzo trudne jest prowadzenie szczegółowej kontroli przez służby graniczne. W wielu przypadkach sprawdzenie, czy ładunek jest zgodny z dokumentami przewozowymi, polega tylko na weryfikacji wagowej.

W ostatnim czasie zaobserwowano także dokonywany drogą lotniczą przemyt broni, materiałów wybuchowych i innych materiałów niebezpiecznych. Może temu sprzyjać stosowanie niewystarczających procedur bezpieczeństwa w obrocie przesyłkami kurierskimi. Przesyłki te bowiem nie podlegają tak szczegółowej kontroli jak bagaż zabierany na pokład samolotu pasażerskiego. Ponadto wykrycie przypadków przemytu materiałów niebezpiecznych z Polski do innego kraju Unii Europejskiej jest bardzo trudne, ponieważ obrót towarami w ramach krajów Wspólnoty nie podlega tak szczegółowej kontroli. Należy uwzględnić, że zjawisku proliferacji broni masowego rażenia i nielegalnemu obrotowi komponentów do jej produkcji z krajów byłego Związku Radzieckiego sprzyja:

- brak wewnętrznych uregulowań prawnych, dotyczących kontroli eksportu wymienionych materiałów w tych państwach;
- zły stan ochrony komponentów jądrowych, daleki od standardów Unii Europejskiej, ułatwiający kradzież niebezpiecznych materiałów z magazynów lub zakładów produkcyjnych oraz powodujący ich wprowadzanie na czarny rynek, ułatwiający dostęp do nich na przykład organizacjom terrorystycznym;
- trudna sytuacja materialna i demoralizacja kadry Sił Zbrojnych czy służb policyjnych skutkująca uwikłaniem się w układy i działania przestępcze.

¹⁰ R. Kuźniar, *Polityka i siła. Studia strategiczne – zarys problematyki*, Warszawa 2005.

W związku z możliwością ataków terrorystycznych z wykorzystaniem wymienionej wyżej broni szereg państw zachodnich opracowuje koncepcje przeciwdziałania tego typu zagrożeniom. Mają one opierać się na monitorowaniu transakcji handlowych dotyczących substancji potrzebnych do produkcji silnych toksyn, tworzeniu systemów chroniących niewrażliwe punkty podatne na ataki terrorystyczne oraz na wzmocnieniu ochrony granic.

Ponadto ocenia się, że grupy przestępcze w Polsce mają do dyspozycji ponad pół miliona nielegalnych sztuk broni oraz dysponują dużą ilością wielorakich materiałów wybuchowych.

Kryzysom zarówno militarnym, jak i pozamilitarnym, w tym mającym źródło wewnątrz państwa, coraz częściej towarzyszą migracje transgraniczne na dużą skalę. Migracje można podzielić na:

- imigrację – ze względu na przyczynę wyróżnia się pięć kategorii: osadnicy, profesjonalści, pracownicy kontraktowi, pracownicy nieletni oraz ubiegający się o azyl (jeżeli prośby o azyl zostaną spełnione, osoby te nabywają status uchodźcy);
- reemigrację – dobrowolny powrót emigrantów do ojczyzny;
- repatriację – powrót do kraju osób, które znalazły się poza terytorium kraju ojczystego między innymi z powodu zmian granic lub przymusowych wysiedleń.

Związane z różnymi procesami i przemianami, przemieszczenia ludności mogą spowodować niebezpieczeństwo katastrofy humanitarnej i regionalnej destabilizacji. Potencjalne zagrożenie tworzy połączenie ewentualnych masowych migracji transgranicznych ze zorganizowaną działalnością przestępczą, przemytem broni, materiałów radioaktywnych, narkotyków i środków do ich produkcji.

Przedstawioną w niniejszym artykule analizę zagrożeń należy traktować jako zbiór otwarty. Niejednokrotnie podczas długoterminowej oceny zagrożeń o charakterze pozamilitarnym nie jest możliwe zdefiniowanie wszystkich czynników, które mogą stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Mając na uwadze całokształt zagadnień związanych z ich charakterystyką oraz nieprzewidywalnością, należy traktować niniejszy artykuł jako materiał wyjściowy do opracowania dokumentów stanowiących część „Planu użycia oddziałów i pododdziałów Wojsk Lądowych w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych”. Te i inne zagadnienia zostały jedynie zasygnalizowane, wszystkie one mogą przyczynić się do sytuacji kryzysowych, które rozwijając się i przekraczając granice, mogą być zagrożeniem dla naszego pokoju. Rozpoznając zagrożenia, dostrzega się problem wielkości sił niezbędnych do realizacji zadania związanego ze stworzeniem warunków bezpiecznego życia i funkcjonowania społeczeństwa. Celem działania właściwych organów państwa w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej jest zatem podjęcie natychmiastowych działań zmierzających do jej opanowania, ograniczenia skutków i przywrócenia stanu sprzed kryzysu. Uwaga osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i pokój skupia się na monitorowaniu sytuacji oraz adekwatnym do skali i rodzaju sytuacji kryzysowej użyciu wydzielonych sił i środków. Sily Zbrojne bowiem posiadały, posiadają i będą posiadać zasoby, którymi zawiaduje logistyka do realizacji zadań utrzymujących bezpieczeństwo i pokój na określonym poziomie.